

מאיר יערי בועידת אחדות העבודה *
ממי פחד אהרון כהן יותר?

הגירסה השלישית מסוכנת יותר. היא נוגעת לעמדתה התקיפה של מפ"ם נגד מסע צבאי ישראלי, במקרה של התמוטטות משטרו של חוסיין בירדן. אם תהיה מפ"ם מעורבת באותה שעה בפרשה של פשע נגד בטחון המדינה, תהיה השפעתה הציבורית קטנה הרבה יותר, ואולי לא תוכל אפילו להרשות לעצמה לאיים בפרישה מן הקואליציה. אילו מן הגירסות סבירה יותר? אם אמנם היתה כוונה בלתי-טהורה ליוזמי הפרשה, הרי הגירסה הראשונה מתקבלת ביותר על הדעת. בעיני חסידיו של ביג'י, כתב-האישום, המעמד בספק את פולחן המנהיג, חשוב יותר מתוצאות הבחירות הבאות, וגם מעמדתה של מפ"ם במקרה של יומנה צבאית ישראלית. אך פוליטיקאי מפוכח, המחשב את מהלכי כשחקן שחמט, אינו חייב להגביל את מטרותיו ליעד יחיד. אם, בחרתו ליעד זה, הוא משיג גם תוצאות משניות, הרי זה משובח.

מפלגה ספוגת מהזמזומות

לאור מחשבות מסוג זה, שרחחו השבוע לאורכה ולרוחבה של מפ"ם, היתה עמדת צמרת המפלגה תמונה למדי. היא לא זרקה את אהרון כהן לכלבים — אך היא היתה רחוקה מאוד מלצאת להגנתו בכל כלי-הנשק העומדים לרשותה. עמדתה היתה שונה מאוד מזו של תנועת איחוד, שפירסמה מיד גילויי-דעת אמין ומעורר-כבוד, בו הביעה את אמונה בצדקתו של כהן ותבעה בירור משפטי דחוף. רבים יכלו לתמוה השבוע מה היה קורה אילו נאסר מאיר יערי או יעקוב חזן בהאשמה כזאת. אין ספק שהמפלגה כולה היתה קמה על רגליה, יוצאת למערכה מדינית רבת-היא לא עשתה זאת למען אהרון כהן. הדבר לא נבע מחוסר אמונה בכשרותו של כהן. רוב מנהיגי מפ"ם, שגדלו עם כהן משחר נעוריהם, האמינו בלב שלם כי לא פשע במויד נגד בטחון המדינה. אך אין ספק שהם היו מרוגזים על כהן בגלל העובדות שנתגלו במהלך החקירה ביחס למגע שקיים עם הנציגים הזרים שלא על דעת המפלגה, ועל שאר הפרטים. לכאורה היתה מפ"ם הוגנת. היא לא נערה את חוצנה מכהן, עזרה לו למצוא הגנה משפטית כלשהי, אף אמרה בקול נמוך שהיא מפקפקת בהאשמות. אולם באותה שעה עשתה את הכל כדי להמעיט את דמותו של כהן ואת חשיבותו במפלגה, העמידה פנים כאילו המדובר בחבר-משק מקרי, שהיה בעבר הרחוק פעיל איכשהו. מדוע? מפ"ם דומה למתאגרף שיכור-מהלומות, המתנועע על הבמה אחור-פחדים, כשכל גומתו להימנע עד כמה שאפשר ממכות נוספות. בעשר שנים קצרות, מאז הופיעה מפ"ם המאוחדת כמפלגה החשובה ביותר במדינה אחרי מפא"י, סבלה שרשרת של מהלומות, שיועצו אותה עד היום. בין השאר:

- **פרשת אורף**, שגרמה לנידוי מפ"ם בעולם הסובייטי, אחרי שחינכה דור שלם לראות בעולם זה את פיסגת כל חלומות אנוש.
- **פרישתו של משה סנה**, שלקח עמו רבים מן האינטליגנציה הצעירה של המפלגה, הבקיע פריצים מסוכנים בחומת הקיבוצים.
- **פרישת אחדות העבודה**, שהורידה את המפלגה למחציתה יצרה לה מתחרה רצינית והבקיעה פריצים חמורים נוספים בקיבוצים.
- **הועידה ה-20** של המפלגה הקומוניסטית הסובייטית, ששברה את פולחן סטאלין ועירערה עד היסוד את אמונם של חברי המפלגה באחד מעיקרי האידיאולוגיה המפ"מית. אחרי ועודעים אלה הגיעו רבים ממנהיגי המפלגה לכלל מסקנה כי ועודע גדול נוסף, כגון פרישה מן הקואליציה בים של חשדות, עשוי להחריב את התנועה הקיבוצית, לפתוח פתח לפרישה מן הקיבוצים, ולהתמוטטות המפלגה. במצב כזה טבעי הפיתוי להגן על המפלגה בכל מחיר — אפילו במחיר השתמטות ממערכה למען חבר התיק.
- אולם הפחד הוא יועץ גרוע. כאשר נמנעה מפ"ם מלהתייצב בקומה זקופה ובמלוא שיעור קומתה מאחורי אהרון כהן, רק עזרה למנגנון-החושך להחשיד את כהן עוד יותר בעיני האדם הפשוט — ולהחמיר על-ידי כך עוד יותר את מצבה הציבורי של מפ"ם.

זקראת המלחמה המשפטית

אהרון כהן עצמו נמצא בסוף השבוע במצב העדין של אדם הנמצא בקרב נואש, מבלי שיהיה לו עורף בטות. תקחתו היחידה היתה במפלגתו, שמנהיגיה התרחקו ממנו בגלל נטיותיו השמאלניות, והחוששים מכל צעד נועז או מרחיק-לכת בכל כיוון שהוא. להגנתו המשפטית של כהן הוזמנו מטעם מפ"ם פרקליטים מוכשרים וידועי-שם. אך פרקליטים אלה לא התנסו מעולם בסוג המיוחד של מערכה נגד מנגנון-החושך. היו אלה מחשבות עגומות. אולם מעל כולן עמדה האמונה בתהליך המשפטי הישראלי. למרות אישיון הכוחות ולמרות החוק המחריד שעל פיו מנוסתת ההאשמה — שרר השבוע בטחון כללי כי האמת על פרשת אהרון כהן, תהיה כאשר תהיה, תתגלה לעיני השמש.

הממשלה ושל מנגנון-החושך נגד חשדות אלה. אולם השבוע לא האמין כמעט איש ממכריו הרבים של אהרון כהן שאכן יכולות להיות הוכחות כאלה. חוות-הדעת האחידה של אנשים אלה: אהרון כהן אינו יכול להיות פושע נגד המדינה בכונה תחילה. אנשים אלה יוצאים מן ההנחה כי במקרה הגרוע ביותר יכול להיות שאהרון צייק נכשל, שלא בכונה, מתוך אי-זהירות, בהתנהגות היכולה להפיל אותו על-פי החוק המחריד. ייתכן כי חלק ממצע מכשיל זה התקיים בחשאי — לא כדי להסתירו מנגנון-החושך, אלא דווקא כדי להעלימו מעיני חבריו למפלגה. כי בהיותו בלתי-אהוד על צמרת מפלגתו וחשוד עליה כ"שמאלן", היה מגע כזה יכול לעורר את רוגזם של מנהיגיה, וממילא לסכן את הוצאת ספריו בבית-ההוצאה המפלגתי, ואולי אף לגרום לו צרות במשק שער-העמקים. כהן, שעם כל יכולתו המדעית והרעיונית, הוא אדם תמים מאוד בעיני יוסי-יום, יכול היה להתפתח על-ידי שיקולים כאלה לעשות מעשים שייראו מזוהים בעיני הוולת. אם נכונה דעה זו, הרי כל המעשים האלה של כהן אינם חשובים כשלעצמם, מכיוון שלא הויקו לבטחון המדינה ואף לא נגעו לבעיות בטחוניות. אולם הם יכולים להיות עילה נהדרת כדי להפיל, ואולי אפילו להרשיעו, בהתאם לחוק — אם מישוהו מעוניין בכך.

פגישות בחשכת לילה

פרשת כהן עלולה להתפוצץ כבועת-בורית. מן הידיעות שסוגנו על-ידי מנגנון החושך לעתונים, באמצעות שליחי המנגנון ששולבו בכל מערכת, מתקבל הרושם כי הטענות נגד כהן מתרכזות בנקודות הבאות:
● שנגש "בתנאים קונספירטיביים" עם סוכנים (להלכה או למעשה) של מדינה זרה. קונספירציה זו יכולה להיות מוסברת על-ידי העובדה שכהן ניסה להסתיר פגישות אלה מעיני חבריו במפלגה, ועל כן נקט בשיטות בלתי-רגילות, החליף מכוניות בדרכו לפגישות ואף קיים פגישות בשעות הלילה.
● שהכחיש תחילה פגישות אלה בחקירה, והודה בהן רק במאוחר, כשהוצגו לו דו"חות העיקוב של מנגנון-החושך אחרי אותם הנציגים הזרים. גם עובדה זו ניתנת להסבר על-ידי פחדו הקיצוני של כהן מפני צמרת מפלגתו.

עובדה היא כי מעולם לא הוזהרו לא כהן ולא מנהיגי מפ"ם על-ידי מנגנון-החושך שלא להיפגש עם סוכנים זרים אלה. לעומת זאת הפעילו מנהיגי מפ"ם לחץ על כהן להימנע מגע עם אזרחי אותה מעצמה. בקשתו של כהן להפגש אתם, נדחתה על-ידי יעקב חזן. מנהיגי מפ"ם. מכאן שהיה לכהן לחשוש מהבאת דבר פגישותיו לידיעת צמרת המפלגה. אם נכונה הערכה זו, ואם היתה ידועה לדויד בן-גוריון ולמנגנון-החושך לפני שהזעיקו את כהן לתל-אביב, לחצו עליו למסור הודאה, אסרוהו כשסירב לעשות זאת וגרמו להמולה בעתונות — הרי מתעוררת השאלה העיקרית של השבוע: מדוע? מה היתה הכוונה? מה קיוו להרחיח מהפיכת עסקן שקט ובלתי-זהיר לפושע לאומי?

אם היתה קנוניה — מה מטרתה?

ההסבר הראשון היה הפשוט ביותר. רק על-ידי מעצרו של כהן, כאשמת פשע נגד בטחון המדינה, היתה אפשרות לשים את היד על הארכיון הגדול שאסף בביתו בשער-העמקים, ובצורה זו למנוע את הופעת הכרך הרביעי של-ספרו, שעמד להיות כתב-אישום מוחץ נגד ביג'י (ראה מסמך).

מיד אחרי מעצרו, הובל אהרון כהן חזרה למשקו ונערך חיפוש מדוקדק בארכיון זה. לפי הגירסה הרשמית, "הוחרם חומר מחשיד". כעבור זמן קצר נערך חיפוש גדול שני, והוחרם חומר נוסף.

קיימת גרסה, כי חיפושים אלה היו העוקץ של כל פרשת כהן. לפי גרסה זו, לא התכוננו השלטונות כלל לגלות את הפרשה ברבים, אלא קיוו כי החיפוש והמאסר ישתקו את פעולתו הספרותית של כהן אחת ולתמיד, וכי בעזרת מנהיגי מפ"ם עצמם, ואחרי הסכם עמם על העלמת הפרשה כולה, תיפתר הבעיה לשביעת-רצונם של ביג'י ואנשיו. אם כן הדבר, הרי רק הפירסום העתונאי, שבוצע למורת רוחם הן של השלטונות והן של מפ"ם עצמה, מנע את הקנוניה. אחרי שפורסמו הדברים בהדרגה, תחת לחץ גובר והולך של העתונים (ראה במדינה), שוב לא נשאר מנוס מהעמדתו של כהן לדוין במשפט ותגלה, בלי ספק, אם אמנם היה יסוד כלשהו לפעולת השלטונות.

גירסה שניה נוגעת לתקופת-הבחירות. אין כל ספק כי פרשת כהן, אם לא תסתים בנצחון מובהק של כהן עצמה, תביא נזק כבד למפ"ם. אם יימצא כהן אשם, לא יראה בכך איש פשע פרטי, ואי-אפשר יהיה להמנע מניתוח הקשר בין האידיאולוגיה הרשמית של מפ"ם לבין אופי העבירה המיוחסת לכהן.

מחיים מאמרי העתונים ומכתב ביג'י עצמו רק דברי התחסדות. הנוק למפ"ם אינו בניסוח זה או אחר של הידיעה, אלא בידיעה עצמה. בלבם של רבבות בוחרים, בעלי תפיסה פרימיטיבית יותר, עלול הקשר בין מפ"ם לבין פשע נגד המדינה להכריע ביום הבחירות. נואמי שאר המפלגות ידאגו לכך. אם נופחה הפרשה במתכונן כדי לגרום לתוצאה כזאת, הרי נבחר המועד בכשרון רב. אין הוא די קרוב לבחירות כדי לעורר חשד אוטומטי בטיב הכתונות, אך הוא די קרוב כדי שתהיה לפרשה השפעה ישירה על התוצאות. אולי קיומה מישוה כי מפ"ם מוכה, חסרת-סיכויים בבחירות, תהיה מועמדת נוחה יותר לרעיון של רשימה משותפת לבחירות, שמסלול את הדרך לשת"ת-הבחירות האזורית, שבהנגתה רואה ביג'י את גולת הכותרת לקאריירה הפוליטית שלו.

יעקוב חזן

מה הוא אסר על כהן?